

Bu proses ölkədə mühüm sosial-siyasi dəyişikliklərlə yanaşı, kənd təsərrüfatı sahələrinin iqtisadi səmərəliliyinin yüksəlməsinə də təkan verib. Son illərdə bir sıra ərzaq məhsulları (ət və süd məhsulları, kartof-soğan və s.) idxalının xeyli dərəcədə azalması buna bariz sübutdur.

Həmçinin son illər Azərbaycanda yoxsulluğun azadılması, sosial-iqtisadi rifahın yüksəldilməsi, regional və sahəvi inkişafın təmin edilməsi istiqamətində həyata keçirilən iqtisadi islahatların, tədbirlərin davamlı nəticəsi olaraq ölkədə əhalinin həyat səviyyəsi ilbəli yüksəlir, iqtisadiyyatın regional və sahəvi kəsimdə inkişafı reallaşır.

Bütün bunlar göstərir ki, artıq ölkəmizin iqtisadi inkişafı yeni keyfiyyət mərhələsinə daxil olub. Yeni mərhələnin əsas hədəfi milli iqtisadiyyatın rəqabət qabiliyyətliyi yüksəltmək və dünya təsərrüfat sisteminin səmərəli integrasiyasına nail olmaq, uzunmüddətli perspektivlə ölkədə dinamik sosial-iqtisadi inkişafın davamlılığını təmin etməkdən ibarətdir.

Əhalinin güzaranının yaxşılaşdırılması və sosial müdafiəsi məsələləri daim dövlətin diqqətində olub. Bazar iqtisadiyyatına keçid yolunda aparılan islahatların sosial yönümlünün təmin olunmasına, əhalinin sosial tələbatının yerinə yetirilməsinə iqtisadi islahatların başlıca vəzifəsi kimi baxılıb.

Heydər Əliyev respublikanın sosial-iqtisadi məsələləri içərisində əhalinin rifahının yaxşılaşdırılmasını da-

ima önə çəkib. O, öz çıxışlarında da dəfələrlə vurğulayırdı ki, sosial-iqtisadi məsələlərin həllini respublikamızın müstəqilliyini möhkəmləndirmək və əhalinin rifah halını get-gedə yaxşılaşdırmaq üçün strateji xətt, yol hesab edir. Hələ 1994-cü ilin mayın 20-də Prezident Sarayında keçirilən əhalinin sosial müdafiəsini gücləndirmək və iqtisadiyyatının maliyyə vəziyyətinin sabitləşməsinə təmin etmək tədbirlərinə həsr olunmuş müşavirədə ulu öndərimiz Heydər Əliyev deyib ki, "... bu yol sərbəst bazar iqtisadiyyatı, sərbəstləşdirmə proseslərinin yoludur. Həmin tədbirlərin hamısı ilk növbədə əhalinin, xalqın mənafeyinə xidmət edir. Ona görə də bazar iqtisadiyyatı prinsiplərini tətbiq edərək, sərbəst iqtisadiyyata geniş yol verərək və onu əsas yol hesab edərək, bunların hamısını əhalinin bütün təbəqələrinin rifah halının, sosial vəziyyətinin yaxşılaşdırılmasına yönəltməliyik".

Ulu öndərimizin layıqlı davamçısı hörmətli prezidentimiz İlham Əliyev də Azərbaycan xalqının rifahını yaxşılaşdırmaq məqsədilə bir çox tədbirlər həyata keçirir. Reqlonların inkişafı üçün zəruri infrastrukturun yaradılmasını və inkişafını təmin etmək, yoxsulluqla mübarizəni genişləndirmək, onu azaltmaq, aradan qaldırmağı əhalinin sosial vəziyyətinin yaxşılaşdırılması istiqamətini əsas vəzifələrdən biri hesab edir.

Hər nəfərə düşən ÜDM 1995-ci ildə 282,1 manat idisə, görülmə işlərin, aparılan islahatların nəticəsi kimi 2005-ci yekunlarına görə bu rəqəm 5 dəfədən çox artaraq 1435,7 manat təşkil edibdir.

ƏDƏBİYYAT

1. S.V. Salahov "Aqrar iqtisadiyyatın dövlət tənzimlənməsi problemləri" Bakı - 2004, 504 s.2. İ.D. Abbasov "Aqrar sahənin inkişaf strategiyası" Azərbaycan Aqrar Elmi jurnalı 2005 (1-2), s. 4-9 3. C.S. Zeynalov "Aqrar bazanın inkişafına dövlət qayğısı" Azərbaycan Aqrar Elmi jurnalı 2005 (1-2), s. 22-25 4. N.C. Qafarov "Aqrar sahədə kiçik və orta biznesin inkişafına dövlət dəstəyi" Azərbaycan Aqrar Elmi jurnalı 2006 (3-4), s. 186-189 5. "İqtisadiyyat və həyat" jurnalı № 2,5,9,10 - 2006 6. Azərbaycan Respublikası Dövlət Statistika Komitəsinin "2005-ci ildə kənd təsərrüfatı müəssisələri üzrə məhsul istehsalı və satışına dair" məlumat. Bakı - 2006. 7. "Azərbaycan rəqəmlərdə 2006" Bakı - 2006

AQRAR SEKTOR VƏ PROTEKSİONİST SİYASƏT

F.H.ABBASOV, iqtisad elmləri namizədi
Azərbaycan Kooperasiya Universiteti

Birləşmiş Millətlər Təşkilatının məlumatlarına görə kəskin ərzaq qıtlığı XXI əsrin əvvəllərində 50 inkişaf etməkdə olan ölkələrdə gözlənilir ki, onlardan da 800 milyon nəfərə yaxın insanın aclıq vəziyyətində olacağı proqnozlaşdırılır. Qeyd olunanlar əhalinin ərzaqla təminatının global xarakter daşıdığından xəbər verir.

Aqrar sektor yardıma möhtac, məqamında yardım edilmədiyi təqdirdə dünyaya ölü övlad gətirən anadır.

Problemə bu kontekstdən yanaşıldıqda, yeni planetin əhalisinin kənd təsərrüfatı və ərzaq məhsulları ilə təminatını lazımi səviyyəyə qaldırmaq məqsədilə dünya dövlətləri həyacan təbili çalmaqla yanaşı, mütəmadi olaraq dəstəyə möhtac kənd təsərrüfatına himayədarlıq etməlidirlər.

Xalq təsərrüfatının digər sahələrindən fərqli olaraq kənd təsərrüfatının özünə məxsus spesifik xüsusiyyətləri mövcuddur:

-kənd təsərrüfatı həddindən artıq riskli, kapital tutumlu və enerji tutumlu sahə olduğundan bu sfera sahibkarlar və investorlar üçün cəlbedici deyildir;

-kənd təsərrüfatı istehsalçıları müxtəlif mülkiyyət və təsərrüfatçılıq formalarında fəaliyyət göstərmələrindən, kifayət qədər nəhəng müəssisələrə çevrilmədiklərindən, bu sektoru inhisar altına ala bilmirlər. Bununla yanaşı kifayət qədər bu sektora dövlət müdaxiləsi olmasına baxmayaraq inkişaf etmiş ölkələrdə kənd təsərrüfatı bazarlarına girişə və çıxışa maneələr yoxdur. Beləliklə, aqrar sektorda təkmil rəqabətin 2 əsas şərti gözlənilir:

a) bazarda çox saylı satıcıların olması, onların hər birinin qiymətə təsir edəcək təklifə malik olmamaları;

b) satıcıların bazara sərbəst daxil olmaları və tərk etmələri.

-aqrar sektorun həlledici xüsusiyyəti ondan ibarətdir ki, istifadə olunan torpaq istehsal vasitəsi hesab edilir. Kənd təsərrüfatında torpaq nəinki (fermerlərin) istehsalçıların yerləşdiyi məkandır, burada torpaqdan həm də bilavasitə istehsal vasitəsi və həm də resurs kimi istifadə edilir;

-kənd təsərrüfatı istehsalatı təbii şəraitdən asılıdır. Hətta yüksək əkinçilik mədəniyyətinə malik ölkələrdə belə, aqrar istehsalın nəticələri yenə də təbiətdən asılı qalır, belə ki, quraqlıq, sel, daşqınlar, ziyanvericilər, bitkiçilikdə və heyvandarlıqda xəstəliklərin baş verməsinə zəmanət verilmədiyindən, digər sahələrlə müqayisədə son dərəcə riskli bir sferadır;

-kənd təsərrüfatı üçün, əmtəələr və istehsal vasitələrinə qiymət pariteti heç zaman aqrar istehsalçıların xeyrinə dəyişməmişdir. Məsələn, bütövlükdə XX əsrdə ABŞ -da kənd təsərrüfatı məhsullarının qiyməti, istehsalçıların əldə etdikləri istehsal vasitələrinin qiymətindən geri qalmışdır;

-kənd təsərrüfatı və ərzaq məhsullarına tələb, gəlirə görə elastik deyil. Aşağı gəlirli ölkələrdə əmək haqqının əsas hissəsi hətta 60-90%-i belə ərzaq məhsullarına sərf olunur. Buna görə də gəlirlərin artımı, kənd təsərrüfatı və ərzaq məhsullarına tələblə tərs mütənəsb olarq artır;

-kənd təsərrüfatı məhsullarına tələbin elastikliyi-nin aşağı olması fermerlərin uzun müddətli probleminə çevrilmişdir. Öz-özlüyündə tələbin artmadığı və zəif artdığı halda elastikliyi-nin aşağı olması iqtisadiyyat sektoruna problem yaratmır. Lakin məsələ ondan ibarətdir ki, XX əsrdə aqrar sektorda əhəmiyyətli şəkildə elmi-texniki tərəqqi baş vermişdir.

Belə ki, mütərəqqi texnologiyaların, intensiv üsulların tətbiqi nəticəsində, istər bitkiçilikdə və istərsə də heyvandarlıqda məhsuldarlıq artmışdır. Əgər ötən əsrdə hər bir amerikan fermeri 4 nəfəri yedizdirirdisə, hazırda bu rəqəm 100 nəfərə çatır.

-kənd təsərrüfatı məhsullarının qiymətləri kəskin surətdə artsa və azalsa belə, bir qayda olaraq istehsalçılar buna adevakt cavab verməyərək məhsul istehsalını azaltmamalıdır. Məsələn, 1929-1933-cü illərdə ABŞ-da kənd təsərrüfatı məhsullarının qiyməti 63 faiz aşağı düşdüüyü halda, məhsul istehsalı vur-tut 6 faiz azalmışdır.

İqtisadiyyatın bu sferasında əsas təsərrüfatçılıq formaları: fermer (kəndli) təsərrüfatı, kənd təsərrüfatı istehsal kooperativləri, səhmdar cəmiyyəti, məhdud məsuliyyətli cəmiyyətlərdir.

Araşdırmalar göstərir ki, kənd təsərrüfatının yerləşməsi üçün sosial-demoqrafik amillər çox önəmlidir. Əhali kənd təsərrüfatı məhsullarının əsas istehlakçısı olduğundan, həmin məhsulların istehlak strukturunun regional xüsusiyyətləri mövcuddur. Kənd təsərrüfatının

ixtisaslaşmasına, kəndlə, şəhər əhalisi arasındakı münasibətlər təsir edir. Əmək resurslarının təminatından asılı olaraq (əhalinin əmək səriştəliliyi nəzərə alınmaqla) qeyri bərabər əmək tutumlugu ilə xarakterizə olunan, bu və ya digər kənd təsərrüfatı məhsulları istehsal edən istehsalat inkişaf edir. Ən çox əmək tutumlu, tərəvəz, kartof, şəkər çuğunduru və digər texniki bitkilər istehsalı və heyvandarlığın bir sıra sahələri hesab edilir. İxtisaslı kadrlardan istifadə əmək məhsuldarlığının artımına, həmin məhsulların istehsalına əmək şərtinin azaldılmasına gətirib çıxarar. Bir sıra regionlarda əhalinin miqraisiyası əmək-tutumlu məhsulların istehsalında maneələr yaradır.

Kənd təsərrüfatının ixtisaslaşmasına və yerləşməsinə aid olan çox vacib parametrlərdən biri də iqtisadi amillərdir ki, bunlar da elmi-texniki tərəqqinin səviyyəsi, regionlararası əlaqələrin inkişafı, daşınmatabelli məhsullar, istehsal potensialının olması, istehsal və nəqliyyat infrastrukturunun yaradılması, istehsal təsərrüfatı ilə istehlakçı münasibətləri aiddir. Bu qayğılı və dəstəyə möhtac sahədə dövlətin apardığı siyasətin bəhrəsinin işartıları görünür. Belə ki, 11 fevral 2004-cü il tarixdə "Azərbaycan Respublikası Regionlarının sosial-iqtisadi inkişafı dövlət proqramı (2004-2008-ci illər)" ilə əlaqədar Azərbaycan Respublikası Prezidentinin imzaladığı fərman, "Azərbaycan Respublikası İqtisadi İnkişaf Nazirliyinin fəaliyyətinin təkmilləşdirilməsi ilə bağlı tədbirlər haqqında", "Sahibkarlığa Kömək Milli Fondunun yaradılması haqqında"kı fərmanlar, "İnvestisiya şirkətinin yaradılması", kənd təsərrüfatı istehsalçılarına vergi güzəştlərinin müddətinin uzadılması, dövlət büdcəsinin vəsaitləri hesabına texnika və gübrə alınaraq, əlverişli şərtlərlə fermerlərə verilməsi Respublika Prezidentinin sərəncamı ilə kənd təsərrüfatı məhsulları istehsalçılarına dövlət büdcəsindən 80 milyon manat vəsaitin ayrılması kənd təsərrüfatı istehsalının artırılmasında və regionlarda əhalinin güzəranının yaxşılaşdırılmasında amortizator rolunu oynamışdır. 2006-cı ilin yekunları ilə bağlı aqrar sahənin təhlili göstərir ki, ÜDM-da kənd təsərrüfatının xüsusi çəkisi 7,1%-dir. İstər bitkiçilikdə və istərsə də heyvandarlıqda müəyyən inkişaf meylləri müşahidə olunur.

2006-cı ildə dənlik qarğıdalı da daxil olmaqla 783,6 min hektar sahədən 2078,3 min ton taxıl istehsal olunmuş, hər hektardan orta məhsuldarlıq 26,5 sentner olmuş, 130,1 min ton pambıq və quru çəkiddə 4,8 min ton tütün yarpağı, 361,5 min ton bostan məhsulları, 661,4 min ton meyvə və giləmeyvə və 94,1 min ton üzüm istehsal edilmişdir. 2006-cı ildə 2005-ci ilə nisbətən tütünün hər hektarından məhsuldarlıq 3,1%, tərəvəzin 2,9%, bostan məhsullarının 4,1, meyvə və giləmeyvənin 3,4, üzümün 24,1, şəkər çuğundurunun məhsuldarlığı 63,6% artmışdır.

2007-ci ilin yanvarın 1-i vəziyyətinə ölkədə 2430,2 min baş iri buynuzlu mal-qara, 7874,4 min baş qoyun və keçi mövcud olmuş, əvvəlki ilin eyni dövrünə nisbətən iribuynuzlu mal-qaranın sayı 2,7%, qoyun və keçi-

lərin sayı 3,0% artmışdır. 2006-cı ildə diri çəkiddə 273,6 min ton və ya əvvəlki ilin səviyyəsindən 4,1% çox ət, 3,4% çox yun istehsal edilmişdir. İl ərzində hər baş inək və camışdan süd sağımı 1098 kq olmuşdur.

Respublikamız, istər bitkiçilikdə və istərsə də heyvandarlıqda məhsuldarlığa görə dünyanın bir çox ölkələrindən geri qalır. İsraildə heyvanların cins tərkibini dəyişməklə hər baş inəkdən orta hesabla 9500 litr süd sağılır. (mənbə, Poqorleükiy A.İ., Gkonomika zarubej-nix stran, Sankt Peterburq, 2001.492c. c 311). 2006-cı ilin yekunları ilə bağlı kənd təsərrüfat istehsalatının maliyyə nəticələrindən bəlli olur ki, ayrı-ayrı məhsulların rentabellik səviyyəsi təsərrüfat hesabı prinsiplərinin tələblərinə bütünlüklə cavab vermir.

Aparılan tədqiqatlardan bəlli olur ki, aqrar istehsalçıların mühüm problemlərindən biri də satış kanallarının axtarılmasıdır. Dövlət ayrı-ayrı regionlarda topdansaş birjalarının yaradılmasına və eləcə də tədarük qurumlarının fəaliyyət göstərməsinə himayəçilik etməlidir.

Yuxarıda qeyd olunanlara rəğmən aqrar sektorun oturuşmuş inkişafının dəstəklənməsi və dövlət tənzimlənməsi bazar iqtisadiyyatının obyektiv qanunauyğunluğundan törəmədir. Məhz bu baxımdan inkişaf etmiş ölkələrdə və Rusiyada 90-cı illərdə kənd təsərrüfatına verilən dotasiyaların həcmi çox önəmlidir. (bir hektar əkin sahəsinə ABŞ dolları ilə) Kanadada 123-dən, Finlandiyada 1790-dək, Rusiyada isə -22,5 dollar.

Kənd təsərrüfatı istehsalçılarına öz məhsullarını reallaşdırmaq məqsədilə qiymət faizi: Kanadada 35-dən, Finlandiya və Yaponiya da 75-dək, Rusiyada - 4 (mənbə: V.İ.Kuşlina. Qosudarstvennoe regulirovanie rinoçnoy gkonomiki. Moskva, 2005. 834c, c 554)

Aparılan araşdırmalara və inkişaf etmiş ölkələrin təcrübəsinə istinadən belə qənaətə gəlmək olar ki, dövlət aqrar sektorda dayanıqlı inkişafın dəstəklənməsi və digər tənzimləmə funksiyalarını o zaman yerinə yetirmiş olar ki, proteksionist siyasət aparmaqla bu tənzimləməni bir sıra əsas prinsiplər üzərində qurmuş olsun.

Hər şeydən öncə səmərəli aqrar proteksionizm siyasəti prinsipidir ki, bunun mahiyyəti ondan ibarətdir ki, dövlət təkcə kənd təsərrüfatının etibarlı təkrar istehsalını dəstəkləməklə kifayətlənməməli və eləcə də onunla paralel ASK-nın digər sferalarının dayanıqlı inkişafını tənzimləməlidir.

Məhz buna görə də dövlətin vəzifəsi, təşkilati-iqtisadi, normativ-hüquqi sistemlərin köməyi ilə ASK-nın fondəmələ gətirən sferasını formalaşdırmaq və mineral gübrələr istehsalını bərpa etmək, meloriyasının maddi bazasını və innovasiyaya əsaslanmaqla, traktor və kənd təsərrüfatı maşın sənayesinin inkişafı üçün münbit şəraiti yaratmaqdır.

Aqrar proteksionizm, sülh şəraitində, ölkənin milli təhlükəsizliyinin mühüm komponenti olan ölkənin ərzaq təhlükəsizliyinin təminatının əsasını təşkil edir.

İkinci əhəmiyyətli prinsip proqram məqsədli tənzimləmə və dəstəkdir ki, burada da uzunmüddətli elmi

əsaslandırılmış proqnozlara söykənərək, ölkənin regionlarının və bütövlükdə ASK-nın dayanıqlı inkişafı üçün "Bitgilərin bar verməsinin dayanıqlı təkrar istehsalı və yüksəldilməsi", "Aqrar sənaye kompleksi üçün maşınsənayesi", "Ət", "Süd", "Yem". "Şəkər", "Emal sənayesinin texniki-texnoloji silahlanması", "Azərbaycanın aqrar sənaye kompleksinin dayanıqlı inkişafının uzunmüddətli kompleks proqramı", "Aqrar sənaye kompleksi subyektlərinin gəlirlərinin sığortalıması" proqramlarının qarşılıqlı əlaqəsi mühüm əhəmiyyət kəsb edir.

ASK-nın dayanıqlı inkişafında zamanətli dövlət dəstəyi prinsipi xüsusi rol oynayır ki, bu da bitkiçilik və heyvandarlıq məhsullarına dayanıqlı paritet qiymətlərin dəstəklənməsi və bərpası üçün şərait yaradılmasına dövlət zamanətlərinin verilməsidir. Eyni zamanda biosistemi saxlanmaqla elit toxumçuluğun və heyvanların cins tərkibinin dəyişdirilməsinin inkişaf etdirilməsinə dövlət köməyi, ASK-nın texniki-texnoloji silahlanması məqsədilə, innovasiya-investisiya fəaliyyətinin gücləndirilməsi və dövlətin anti-inhisar siyasətinin işlək mexanizminin yaradılması son dərəcə zəruridir.

Aqrar sənaye kompleksində zamanətli dəstək prinsipini reallaşdırmaq məqsədi ilə, bu funksiyaları yerinə yetirə bilən, dövlət orqanlarının fəaliyyətinə iqtisadi nəzarət mexanizmi yaratmaq gərəkdir.

Aqrar sənaye kompleksinin davamlı inkişafının dövlət tənzimləməsi prinsiplərindən əhəmiyyətli bu vəzifələrin yerinə yetirilməsinə çevik və diferensial yanaşmadır.

Aqrar sənaye kompleksinin dövlət tənzimlənməsinin və dəstəyinin prinsiplərindən biri də resurslardan istifadənin səmərəliliyinin yüksəldilməsidir.

Tədqiqatlar göstərir ki, kənd təsərrüfatı məhsullarının, xammalın və ərzaq məhsullarının qiymətlərinin dövlət tənzimlənməsi zərurət kəsb edir:

-kənd təsərrüfatı məhsulları və ərzaq bazarının stabiləşdirilməsi, dünya bazarının konyukturundan asılılığın azaldılması;

-geniş təkrar istehsalın həyata keçirilməsi imkanlarını təmin etmək məqsədilə kənd təsərrüfatı əmtəə istehsalçıların gəlirlərinin dəstəklənməsi;

-kənd təsərrüfatında qiymət paritetliyinin dəstəklənməsi;

-istehsalın strukturu və həcmnin tənzimlənməsi məsələlərinin həlli;

-cəmiyyətdə sosial sabilliyin qorunması, kənd təsərrüfatı işçilərinin şəhərə miqrasiyasının qarşısını almaq məqsədilə kənd əhalisi ilə şəhər əhalisinin gəlirləri arasındakı fərqi yox etməli və eləcə də kəndin sosial infrastrukturunun yaxşılaşdırılması.

Ayrı-ayrı əlamətlərə görə dövlət tənzimlənməsinin əsas istiqamətləri aşağıdakılardır:

-ətraf mühitlə qarşılıqlı fəaliyyət əlamətlərinə görə: istehsalın tənzimlənməsi; sosial sferanın tənzimlənməsi; aqroserviz sahələrinin və istehsal vasitələri göndərənlərlə münasibətlərin tənzimlənməsi və s;

-sahəvi əlamətlərinə görə: taxılın qiymətinin tənzimlənməsi; kartofun, tərəvəzin, meyvə və giləmeyvənin bazarının tənzimlənməsi; şəkər bazarının tənzimlənməsi və s;

-təşkilati əlamətlərinə görə: xırda ailə təsərrüfatlarının vəziyyətinin tənzimlənməsi; iri korporasiyalar bazarında vəziyyətin tənzimlənməsi; səhmdar cəmiyyətlərinin, istehsal kooperasiyalarının, istehsal komplekslərinin fəaliyyətlərinin tənzimlənməsi və s;

-maliyyə axınları xarakterinə görə: qiymətlərin tənzimlənməsi; gəlirlərin tənzimlənməsi; vergi tənzimlənməsi; kredit tənzimlənməsi; investisiya tənzimlənməsi və s;

-bazar əlamətlərinə görə: daxili tələbin tənzimlənməsi; ixracın tənzimlənməsi; daxili təklifin tənzimlənməsi; idxalın tənzimlənməsi.

məsi; idxalın tənzimlənməsi.

-problem əlamətlərinə görə: elmi-texniki tərəqqi proseslərinin tənzimlənməsi; ətraf mühitin mühafizəsinin tənzimlənməsi; məhsulun keyfiyyətinə nəzarətin tənzimlənməsi; daxili bazarın qorunmasının tənzimlənməsi və s.

İnkişaf etmiş ölkələrin təcrübəsi sübut edir ki, aqrar sektorun dövlət tənzimlənməsi aşağıdakı formalarla həyata keçirilir:

-hüquqi təminatın yaradılması;

-əmtəə istehsalçıların gəlirlərinin davamlı olaraq maliyyə dəstəklənməsi;

-infrastruktur təminatının möhkəmləndirilməsi;

-maddi-texniki dəstək.

ƏDƏBİYYAT

1."Azərbaycan Respublikası Regionlarının sosial-iqtisadi inkişafı dövlət proqramı (2004-2008 -ci illər)" 11 fevral 2004-cü il tarixli Azərbaycan Respublikası Prezidentinin Fərmanı. 2.Azərbaycan Dövlət Statistika Komitəsinin məlumatları. Respublika qəzeti. 11 fevral 2007-ci il. 3.Ч.Аббасов. Экономика Азербайджана на путях глобализации. Баку, 2007. 4.В.И.Кушлина. Государственное регулирование рыночной экономики. Москва, 2005. 5.Погорлецкий А.И. Экономика зарубежных стран. Санкт-Петербург, 2001. 6.Т.Г.Морозовой. Региональная экономика. Москва, 2003.

AQRAR İQTİSADI NƏZƏRİYYƏNİN METODOLOJİ MƏSƏLƏLƏRİ

S.V.SALAHOV, iqtisad elmləri doktoru
Az ETKTİ və Tİ

Ümumi iqtisadi nəzəriyyənin tərkib hissəsi olan aqrar iqtisadi nəzəriyyə müasir qloballaşma mühitində iqtisadçı alimlərin müxtəlif yanaşmaları ilə qarşılaşmaqdadır. Məhz bu baxımdan aqrar iqtisadi nəzəriyyənin müasir tələblər baxımından təhlili xüsusi maraq doğurur.

Məlumdur ki, obyektiv iqtisadi qanunların təsirini əks etdirən aqrar nəzəriyyə, istehsal prosesində insanlar arasında mühüm əlaqələr və münasibətlərin forması və eləcə də onunla əlaqədar ictimai inkişafın sosial prosesləri barədə, dolğun təsəvvür yaradan elmi biliklər sistemi olan iqtisadi nəzəriyyənin tərkib hissəsidir.

Aqrar sahədə nəzəri tədqiqatların xüsusiyyətləri onların spesifik predmeti ilə müəyyən edilir. Bura predmet kimi çıxış edən kənd təsərrüfatında əsas istehsal vasitəsi sayılan torpağa sahiblik və ondan istifadə edilməsi ilə yanaşı ona sərəncam vermə ilə əlaqədar münasibətlər sistemi də daxildir. Son dövrlərdə mövzu ilə bu və ya digər şəkildə bir çox elmi araşdırmalar iş və ayrı-ayrı nəşrlərin xülasəsinin təhlili bir tərəfdən aqrar nəzəriyyəyə diqqətin açıq aşkar az olmasını və digər tərəfdən isə onun prinsipial məsələlərin işıqlandırılmasına konseptual yanaşmaların ziddiyyətli olmasını şərtləndirir. Bəzən bu elmi yanaşmalarda "aqrar nəzəriyyə", "aqrar siyasət", "aqrar münasibətlər", "aqrar məsələ", "aqrar quruluş", "aqrar islahat" anlayışları eyniləşdirilərək onların arasındakı ciddi metodoloji həddlər nəzərdən

qaçırılır.

Bütün bu anlayışlar eyni bir tədqiqat predmetinə aid olduğundan çox vaxt onların arasında hədd qoyulması zərurətinə əhəmiyyət verilmir və bu da elmi ümumiləşdirmə və nəticələrin ümumi səviyyəsinə təsir göstərir. Nəticədə qeyd olunan mövhumların konkretləşdirilməsi çətinləşir və sonda kənd təsərrüfatının, bütövlükdə aqrar-ərzaq kompleksinin inkişafının əsas məsələlərinin sistemli həllinə mənfi təsir göstərir.

Aqrar nəzəriyyə anlayışının tərifinə əsasən deyə bilərik ki, bu nəzəriyyədə aqrar münasibətlərin inkişaf gerçəkliyinin dərk edilməsi prosesin əsas strateji aspektlərinin tədqiqatının daha yüksək səviyyədə aparılmasına bilavasitə təsir göstərir. Nəzərə alsaq ki, aqrar münasibətlər aqrar nəzəriyyənin keyfiyyətini, elmlilik dərəcəsinin daha da təkmilləşdirilməsi üçün impuls verən müvafiq nəzəri ümumiləşdirmələrin, bütövlükdə kənd təsərrüfatında istehsal və sosial münasibətlər sisteminin predmeti kimi çıxış edir onda problemin qoyuluşu öz mahiyyətini bir daha inandırıcılıqla göstərir.

Aqrar siyasət nəzəri ümumiləşdirmələrə əsaslanan aqrar münasibətlərin tarixi prosesinin müəyyən mərhələlərində zəruri olan inkişaf səviyyəsində dövlətin əsas məqsədi kimi qarşıya qoyduğu istiqamətlər üzrə konkretləşdirilmiş və qanunvericilik yolu ilə təsbit edilmiş "direktiv" aktlardan ibarətdir.

Elmi cəhətdən əsaslandırılmış və həqiqətən kəndin mənafeyinə xidmət edən aqrar siyasətin əsas məqsədi